

Труднощі перекладання професійно-орієнтованих текстів студентами немовних спеціальностей

Одним із положень Болонської системи освіти є забезпечення працевлаштування випускників університетів на європейському ринку праці та створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, науковців в межах Болонського простору з метою підвищення кваліфікації, стажування, навчання, обміну досвідом [1: 74]. Для виконання таких умов студенти повинні не тільки вільно володіти розмовною англійською, а також мати ґрунтовні знання з іноземної мови професійного спрямування. Отже основне завдання викладача – навчити студентів володіти фаховою термінологією та перекладати і розуміти технічні тексти. Для цього в учбовому процесі широко використовується науково-технічна література (наукові статті, технічні описи, анотації, патенти та інше). Всім науковим текстам властива функція повідомлення та орієнтація на логічно послідовне, об'єктивне викладення змісту. Тексти за типом мови є монологічними. Також технічні тексти мають деякі лексичні та граматичні особливості. Що стосується лексики, то це, перш за все, використання науково-технічної термінології. Термін вказує на точно визначене наукове поняття. Недарма слово «термін» походить від латинського *terminus* (границя). Ахманова О.С. визначає термін як «слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [2: 95]. Кожна галузь оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки. В.І.Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [3: 54].

Науково-технічну термінологію складають слова запозичені з інших мов або штучно створені терміни на основі латинської та грецької мов: слово *monoplane* походить від грецького “*mono*” (один) та французького “*coque*” (оболонка), *fuselage* походить з французької мови, *helicopter* від французького “*helicoptere*”, яке в свою чергу походить від грецьких слів “*helix*” і “*pteron*”. Також загальнолітературні слова можуть вживатися в спеціальному значенні: *canard* «качка» в авіації перекладається як «конструкція літального апарату схеми «качка», слово *ceiling* в цій же галузі має значення «гранична висота».

Науково-технічна термінологія має дещо інтернаціональний характер. Багато технічних слів ідентичні за формою і значенням у кількох мовах: *longeron* (ав. лонжерон), *avionics* (авіоніка), *spoiler* (ав. спойлер). Завдяки швидкому розвитку науки і техніки в мові з'являється багато неологізмів: ав. *supersonic*, *ruddervator* etc. До термінології можна віднести скорочення, які офіційно вживаються в галузевій літературі: UAV (безпілотний літаючий апарат), VTOL (літак з вертикальним зльотом і посадкою), FAA (Федеральне управління цивільної авіації). Різні прийоми використовуються для перекладу термінів: транскодування (побуквенна передача за допомогою мови перекладу, наприклад, *rotor* – ротор), калькування – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу, або поморфемний переклад іншомовного слова. Даний прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Конкретизація та генералізація також широко застосовуються при перекладі термінів. Задача перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому в ході процесу перекладу, щоб якнайточніше передати значення будь-якого терміна. Складність перекладання терміну може бути пов'язана з його багатозначністю, що дозволяє вживання цього терміну і в науково-технічній сфері і в розмовній мові. Відсутність в мові визначення відомого поняття являється однією з найбільших перешкод для його передачі в мові. Зазвичай ці перешкоди долаються шляхом створення нового слова чи запозичення слова з іншої мови. Таке поповнення лексики відбувається постійно. Що ж робити студентам, які не мають теоретичних знань правил та прийомів перекладу і не мають практичного досвіду в цій галузі?

Труднощі перекладання тексту студентами немовних спеціальностей можуть бути пов'язані з недостатнім знанням мови оригіналу, з недостатнім знанням суті предмета, відсутністю у мові перекладу готових відповідників для висловлення того, що вже було описано мовою оригіналу. Насиченість текстів термінами потребує термінологічної підготовки студентів, тому систему підготовки до формування умінь перекладання науково-технічних текстів варто розпочинати саме із роботи над терміном. Студентам треба з'ясувати сутність терміноодиночності, вимоги до вибору номена з-поміж варіантів. Вони мають ознайомитися із сучасними словниками-перекладачами галузевої термінології, проаналізувати відповідність пропонованих одиниць сучасним підходам до термінотворення, виконати порівняльний аналіз термінів-дублетів, доречно ознайомитись із зразками двомовної навчальної літератури із технічних дисциплін, варто проаналізувати продукцію, перекладену комп'ютерним способом. Базуючись на досвіді викладання англійської мови в НТУУ-КПІ на факультеті Авіаційних та Космічних Систем, треба наголосити на тому, що існує обмаль термінологічних словників в цій галузі, а ті, які існують, видані російською мовою. Тому студенти вимушені робити подвійний переклад – спочатку з англійської мови на російську, а потім на українську. Працюючи над перекладанням технічних текстів, у нас виникли труднощі з інтерпретацією деяких термінів українською мовою: *canopy* (фонарь кабіни пілота), *wingtip* (законцовка крила). Використовуючи прийом калькування термін «фонарь кабіни пілота» був перекладений як «фонарь кабіни пілота», а термін «законцовка крила» ми переклали як «кінцевий аеродинамічний профіль», використавши прийом

конкретизації. До того ж галузь авіа- та ракетобудування тісно пов'язана з багатьма науками, такими як фізика, теоретична механіка, опір матеріалів, аеродинаміка. Тому ми стикаємось з різногалузевою термінологією, що додає труднощів студентам у виборі відповідного варіанту перекладу слова.

Дуже часто студенти використовують комп'ютерний переклад, гадаючи, що це полегшує їхнє завдання. Але навпаки, такий вид перекладу може заплутати студента, надаючи невірне тлумачення галузевого терміну: наприклад термін "stall" комп'ютер переклав як «камера», хоча в нашій галузі значення цього терміну «звалювання», "aspect ratio" (відносне подовження крила) комп'ютер зовсім не зміг перекласти, "roll" (крен) комп'ютер переклав як «рулон». Крім того, науково-технічний текст містить чимало того, що умовно можна назвати перехресними внутрітекстовими посиланнями: див. далі, див. нижче тощо. Вирази такого типу необхідно перекладати відповідними усталеними виразами мови перекладу, а не буквально, оскільки вони мають суто формальний характер. Для кращого засвоєння термінології та покращення процесу формування активного фахового словника ми працюємо над розробкою тлумачного дистанційного словника-тренажеру в галузі "Aircraft" до якого ми включили не тільки терміни, а і найбільш вживані аббревіатури, власні назви та імена. Перевагою цього методу є те, що студенти можуть працювати з термінологією, яка представлена різними засобами. Наведемо приклад представлення терміноодиниці із тлумачного словника.

Wing

Noun

Lexical field – miscellaneous

Translation – крило/крыло

Definition – part on the side of a plane whose primary purpose is to keep the aircraft in the air.

Example – Wing construction is basically the same in all types of aircraft. Attached to the fuselage, the wings don't usually flap or turn. Wings may be straight, curved, flat, rounded, elliptical, triangular (such as Delta wing style), or other shapes.

Ми вказуємо, до якої частини мови належить термін, в якій лексичній області він використовується. Також надається переклад терміну російською та українською мовами, його тлумачення англійською мовою, приклади вживання терміну, які наведені з автентичних матеріалів. До того ж надається картинка із зображенням цього терміну, що допомагає візуально відтворити його. Ресурси платформи Moodle, яка використовується для розробки дистанційних курсів, дозволяють розробити різні види вправ та тести, спрямовані на тренування вживання, написання, вимови термінів. До того ж, цей вид роботи відноситься до самостійної роботи студентів, яка є складовою частиною учбового процесу згідно Болонської системи. Завдяки можливостям e-learning платформи Moodle цей вид самостійної роботи можна проконтролювати та оцінити.

Технічні тексти містять спеціальну інформацію, тому потребують фахової підготовки. Виходячи з цього, на I етапі навчання ми пропонуємо студентам загально-технічні тексти, які містять невелику кількість термінів і надають базові знання в галузі "Engineering". На другому етапі, тобто на III, IV курсі, коли студентам викладають фахові дисципліни, ми пропонуємо технічні тексти виключно за спеціальністю для того, щоб студенти опанували технічні терміни, а також отримали краще розуміння фахових дисциплін, які викладаються рідною мовою. Для цього вимагається співпраця з викладачами спеціальних дисциплін, підбір текстів, які насправді є корисними для студентів з точки зору інформативності, термінології, граматики. Якщо студент опанував фаховий матеріал рідною мовою, то він може зрозуміти, про що йдеться в англійському тексті навіть без знання термінології. В цьому випадку він зможе передати основну інформацію тексту, а в деяких випадках вгадати переклад терміну, навіть не будучи перекладачем.

Науково-технічні англійські тексти мають деякі граматичні особливості: часте вживання форм пасивного стану, неособових форм дієслова, дієприкметникових зворотів й специфічних синтаксичних конструкцій тощо. Треба відмітити, що для виконання перекладу знання граматики та способів передачі граматичних явищ в деяких випадках важливіші за знання термінології, тому що відповідники термінів можна знайти у спеціальному словнику, тоді як пошук відповідника граматичної форми або синтаксичної конструкції може виявитися досить довгим, якщо не знати перекладеного відповідника певного граматичного елемента. Для набуття певних граматичних навичок на першому етапі навчання, тобто на I та II курсах, велика увага приділяється вивченню та тренуванню граматичних явищ, що є передумовою успішного опрацювання фахової термінології.

Література

1. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: «Політехніка», 2003. – 112 с. 2. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. – М.: «Наука», 1957. – 157 с. 3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця: «Нова книга», 2001. – 303 с. 4. Панов М. В. Энциклопедический словарь филолога. – М.: «Педагогика», 1984. – 351 с.